

Як розрізняються слов'янське, західне і московське розуміння назви Русь?

Середньовічні вікінги Данії й Норвегії шарпали Європу. Хроніки писали, як рудоволосі, русяві (red, rot, rouge, rojas) північани-варвари «Русь» жахали Іспанію, Кавказ, на Чорному морі Амастриду і Сурож (Сугдею, Солдаю, Судак), хапали дівчат, дітей і євнухів та продавали в неволю франкам, візантійцям, Халіфатові. Згодом хрещені, нормани очолили Нормандію у Франції, Сицилію, Апулію і Калабрію в Італії, поширили застосування данського права Danlaw в Британії. А скандинави-варяги з «терену веслярів» – Рослаген біля Уппсали (першої столиці Швеції), перепливли Балтику і заснували Алдег'юборг (нині Стара Ладоба), чю славу перебрав Великий Новгород (Голмгард). Наступники конунга Рюрика по Дніпру дісталися Києва, де заснували династію на шляху «з варяг в греки». На Заході вікінги швидко забули германські говірки і забалакали французькою, а варяги Східної Європи – слов'янською мовою спілкування.

Літописи знали «Русь і слов'ян», панівну верству князів з дружинниками і місцеві племена та підвладний їм терен – Київ, Чернігів і Переяслав. Галичина, Волинь, Новгород, Смоленськ, інші землі залежали від цієї «Малої Русі», але не ототожнювалися з нею. Київ довго бився з Польщею за «Червенські гради» на лівобережжі Бугу – Червону Русь. Після монгольської навали Литва силоміць підкорила «Чорну Русь» (Гродна) і мирно підпорядкувала Білу Русь. Литовська Русь нащадків Ольгерда і Гедиміна не вводила новацій (Nihil Novi), а шанувала місцеві звичаї, зокрема православ'я. Велике князівство Литовське, Жмудське і Руське мало урядову «руську» (не російську) мову давньої Білорусі та України. Литвинами в давнину звалися здебільшого білоруси, а жмудці етнічні литовці.

Подібно поділеному васалітету Бургундії (бургундське герцогство тяжіло до Франції, а графство до Німеччини), Галичина мала свої династичні зв'язки з Угорщиною і Польщею, а Волинь з Литвою і залежала від Золотої Орди. Коли місцеві Рюриковичі вимерли в Галицько-Волинській державі, Польща і Литва її поділили між собою, невдовзі уклали між собою Кревську унію, а пізніше були сполучені Люблінською унією в Річ Посполиту (Res Publica) Обох Націй, в якій Львів (Lwów, Lemberg, Leopoldis) лишився центром Руського воєводства. Королі Польщі та Швеції, князі Литви і Москви, султани Османів офіційно називалися, поряд з іншим, і володарями Русі. Решту Європи вживала цей титул з чемності, але de facto визнавала право на нього за монархом, який контролював Київ.

Країни змінювали самоназви (Британія стала Англією, Галлія – Францією тощо), але тут винятковий випадок. З нагоди поразки Швеції у Північній війні цар Петро Перший 1721 р. з ініціативи свого посіпаки-архієпископа Феофана Прокоповича одержав від слухняного сенату звання імператора, що в Давньому Римі носив командувач під час тріумфу після перемоги, а згодом це зробилось монаршим титулом. Підданці з примусу під страхом кари, а іноземці за добра-



Житла українських горян



Житло давніх германців на Прикарпатті



Мордовське довге житло

чі хабарі поступово визнали перетворення колишнього Московського царства на новостворену Російську імперію. Європа поступово звикала до цього, як колись вважала унікальною Східно-Римської імперії (Візантії), а потім на заході звикала до універсальної «Священної Римської імперії германської нації».

Півтисячі років тому чернець у Пскові писав, що навала варварів спіткала Рим на кару за поганство (язичництво), Османи здобули Константинополь, бо православні греки уклали буцімто «гріховну» унію з католиками, а Москва – «Третій Рим стоїть, і четвертому не бувати». (Цю маячню, забуту після краху царату, витягли знову адепти «Русского мира»). Вірнопіддана Петербурзька імператорська Академія Наук визнавала «єдиний народ» від Карпат до Тихого океану, але водночас сумлінно на мапі розмежувала «племена» великоросів, малоросів, білорусів. До Білорусі зараховувався Смоленськ (бо колись належав Великому князівству Литовському), а «Малоросію» було позначено в етнічних межах України (разом зі Стародубом, Північною Слобожанщиною, Кубанню).

Перша світова війна поклала край Австро-Угорщині й відкрила скриньку Пандори в чварах наступників. Відроджена Польща завдала воєнної поразки Західноукраїнській Республіці, прилучила Волинь і Східну Галичину. Населені українцями комітати Угорщини стали Підкарпатською Руссю в Чехословацькій республіці. Напередодні Другої Світової війни цей край одержав давно обіцяну автономію, і Сойм у Хусті проголосив Республіку Карпатську

Україну (з синьо-жовтим прапором і гімном «Ще не вмерла»), та її загарбали мадяри. В кожному разі, українці, поляки, чехи, словаки і вся Східно-Центральна Європа мають на увазі під Руссю конкретні краї. А Москва вважає «Русь» лише синонімом Росії.

Назва Москви означає «каламутну воду» мовою угро-фінського народу мокша. Торгівельна вулиця Арбат має арабську назву. «Кремль» (як і Крим) – це пагорб татарською мовою, його мури і вежі збудовано архітекторами з Італії. В гімні СРСР «союзом незламним республіки вільні навек згуртувала Великая Русь, хай квітне народами створений спільно великий могутній Радянський Союз». (Це суцільне безглуздя: «незламний навек», але республіки «вільні» з правом відокремитись; згуртувала «Велика Русь», а союз «створено спільно»). В очі впадає невігластво, нехтування будь-чистою самобутністю. («Сон розуму породжує потвор», в офорті Франциска Гої). За браком власної самосвідомості, Москва краде чужу, на яку не має права. Вона відкинула балачки про дружбу народів і відверто погрожує геноцидом. За цих умов співіснування неможливе, а війна може і мусить скінчитися лише перемогою європейської України.

Бібліографія

Балушок В. Г. Давньоруська народність: що насправді ховається за цим терміном? *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Збірник наукових праць*. Випуск 20. Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2011. С. 72–83.

Баран В. Д., Баран Я. В. Історичні витоки українського народу. Київ: Генеза, 2008. 208 с.

Пріцак О. Походження Русі. Т. 1: Стародавні скандинавські джерела. Київ, 1997. 1084 с.

Пріцак О. Походження Русі. Т. 2: Стародавні скандинавські саги і Стара Скандинавія. Київ, 2003. 1304 с.

Наконечний Є. П. Украдене ім'я: Чому русини стали українцями / Передмова Я. Дашкевича. 3-є, доп. і випр. вид. Львів, 2001. 400 с.

Афанасьев А. П. Финно-угорская гипотеза топонима Москва. *Вопросы географии*. Москва: Мысль, 1985. Сб. 126. С. 90–100.

Топоров В. Н. Древняя Москва в балтийской перспективе. *Балто-славянские исследования*. 1981. Москва: Наука, 1982. С. 3–61.

Тетяна БАЛАБУШЕВИЧ